วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆส ปริทรรศน์
Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review
ISSN : 3057-1952 (ONLINE)

รูปแบบการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา ของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

The Conservation Form of Ancient Buddhist Scriptures of Wat Kai Tia, Taling Chan District, Bangkok

พระปริยัติวัชราทร (สมภูมิ สมจิตฺโต)[1]
Phra Pariyativatjarathorn (Sambhumi Samacitto)
E-mail: vasin25133@gmail.com

Received: September 2, 2025 **Revised:** January 15, 2026
Accepted: January 23, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณตามแนวทางของกรมศิลปากร 2) เพื่อศึกษาการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 24 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ในกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายในการวางแผน กำหนดรูปแบบการบริหาร ประเมินผลตลอดจนการตัดสินใจ การแสวงหาความร่วมมือทุกภาคส่วนนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพมีเป้าหมายเชื่อมโยง การปลูกจิตสำนึก นำระบบเทคโนโลยีทันสมัยมาใช้เผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อบริหารจัดการ จัดทำทะเบียนตามระบบสากล สำรวจ ซ่อมแซมคัมภีร์ใบลานที่ชำรุดเสียหายให้คงสภาพที่ดี จัดทำสำเนาด้วยระบบดิจิทัลเพื่อการสืบค้น ควบคุมอุณหภูมิห้องให้เหมาะสม ปริวรรต คัดลอก ถ่ายถอด และแปลคัมภีร์ใบลาน ให้เป็นภาษาปัจจุบันและภาษาต่างประเทศ สนับสนุนงบประมาณ สร้างความพร้อม สร้างบุคลากรในลักษณะกระบวนการอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม รูปแบบการอนุรักษ์สืบสาน

[1] นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร คือ โมเดล “CKPBL” ซึ่งประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) การปลูกจิตสำนึก (C) 2) ความเข้าใจ (K) 3) การเผยแพร่ (P) 4) การมีส่วนร่วม (P) 5) งบประมาณ (B) 6) กิจกรรมการเรียนรู้ (L) ก่อนที่จะดำเนินการรูปแบบการอนุรักษ์ เพื่อสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะทำให้ทุกภาคส่วนให้ความสนใจจากการอนุรักษ์สู่การพัฒนาอย่างยั่นยืนโดยให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: รูปแบบการอนุรักษ์สืบสาน, คัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนา, วัดไก่เตี้ย

Abstract

This research article has the objective 3 objectives: 1) to study guidelines for preserving ancient Buddhist scriptures according to the guidelines of the Fine Arts Department, 2) to study the conservation and continuation of ancient Buddhist scriptures at Wat Kai Tia, Taling Chan District. Bangkok. and 3) to propose a model for preserving and continuation of ancient Buddhist scriptures. Buddhism of Wat Kai Tia, Taling Chan District. Bangkok It is qualitative research which mainly collects data from in-depth interviews. Key informants include 24 figures/person and content data was analyzed and reported in descriptive presentation.

The research results found that preserving the ancient Buddhist scriptures of Wat Kai Tia, Taling Chan District, Bangkok. In the process of participation and network creation in planning, setting forms of administration, evaluation and decision making, seeking cooperation in all sectors leads to effective development with the goal of connecting and cultivating awareness, using modern technology systems to disseminate knowledge for better management, a registration according to the international system, survey and repair the damaged manuscripts to keep them in good condition, making a digital copy for searching, control the room temperature appropriately, distribution, copy, transcribing and translation of palm leaf scriptures for current language and foreign language, budget support, readiness and personnel creation for a participatory conservation process. The conservation model continues the ancient Buddhist scriptures of Kai Tia temple, Taling Chan district, Bangkok, is the "CKPBL" model consists of 6 aspects: 1) raising awareness (C), 2) understanding (K), 3) dissemination (P), 4) participation, (P) 5) budget (B), 5) Learning activities (L). Before implementing the conservation model for sustainable development which will make all sectors focusing on conservation to sustainable development with real results.

Keywords: The Conservation Form, Ancient Buddhist Scriptures, Wat Kai Tia

บทนำ

พระพุทธศาสนาในระยะเริ่มแรกภายหลังพุทธปรินิพพานนั้น ยังไม่มีการบันทึกพระธรรมคำสอนเป็นลายลักษณ์อักษร แต่สืบทอดกันด้วยวิธี “มุขปาฐะ” (oral tradition) ซึ่งเป็นการท่องจำ ถ่ายทอด และสาธยายต่อ ๆ กันมาระหว่างพระภิกษุสงฆ์[1] โดยมีการจัดรูปแบบการสาธยายเป็นหมวดหมู่ เช่น หมวด 3. หมวด 4. หมวด 5 หรือที่เรียกว่า “พระธรรมหมวดธรรมะ” เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ การสืบทอดแบบนี้ถือเป็นลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาเถรวาทในระยะแรกที่ยังคงไว้ซึ่งความบริสุทธิ์ของพระธรรมวินัย ต่อมา เมื่อมีการทำสังคายนา 3 ครั้งในชมพูทวีป เพื่อรักษาความถูกต้องของพระธรรมวินัย การสาธยายยังคงเป็นหัวใจสำคัญ แต่เมื่อพระศาสนาเผยแผ่สู่ดินแดนอื่น ๆ โดยเฉพาะเกาะลังกา พระสงฆ์จึงเล็งเห็นว่าการพึ่งพามุขปาฐะอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ เนื่องจากอาจเกิดความผิดเพี้ยนจากการท่องจำ ประกอบกับสถานการณ์บ้านเมืองและภัยสงครามอาจทำให้พระสงฆ์ผู้ทรงจำถูกล้มตายหรือกระจัดกระจาย จึงมีการตัดสินใจบันทึกพระไตรปิฎกลงบนใบลานครั้งแรกในพุทธศตวรรษที่ 5 (ประมาณ พ.ศ. 433)[2] ณ วัดอาลุวิหาร ประเทศศรีลังกา

การจารึกครั้งนั้นถือเป็น หมุดหมายสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงจาก “วัฒนธรรมการจำ” (mnemonic culture) สู่ “วัฒนธรรมการเขียน” (written culture) ทำให้พระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์บาลีอื่น ๆ ได้รับการรักษาไว้อย่างมั่นคงและสามารถถ่ายทอดไปยังประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น พม่า ไทย ลาว และกัมพูชา เมื่อพระพุทธศาสนาแพร่เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิและอาณาจักรล้านนา จึงมีการคัดลอกคัมภีร์ใบลานเพื่อใช้ในการศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างแพร่หลาย การคัดลอกนี้ไม่ใช่เพียงการสืบทอดตัวอักษร แต่ยังเป็น การสืบทอดศรัทธาและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพราะคัมภีร์แต่ละชุดมักถูกสร้างขึ้นด้วยเจตนาเป็นพุทธบูชา มีการทำบุญ “ถวายคัมภีร์ใบลาน” ซึ่งเชื่อว่าเป็นอานิสงส์ยิ่งใหญ่ต่อผู้สร้าง ดังนั้นคัมภีร์ใบลานจึงเป็นทั้งหลักฐานทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม ที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตชุมชนในแต่ละยุคสมัย[3]

---

[2] มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, **แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.),** โดยภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: บทคัดย่อ (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, 2556), หน้า 27.

[3] ดอกรัก พยัคศรี, **เอกสารโบราณในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: งานฐานข้อมูลเอกสารโบราณภาคตะวันตก ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2560), หน้า 12.

คัมภีร์ใบลานเป็นหลักฐานสำคัญที่บันทึกทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราแพทย์ โหราศาสตร์ และกฎหมาย[4] เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนภูมิปัญญา ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนในอดีต แต่ก็มีข้อจำกัดด้านอายุการใช้งาน เนื่องจากเสื่อมสภาพจากความชื้น ความร้อน แมลง และการเก็บรักษาที่ไม่ถูกวิธี อีกทั้งปัจจุบันผู้ที่อ่านอักษรโบราณ เช่น ขอม ไทยน้อย หรือล้านนา มีจำนวนน้อยลงมาก ทำให้ภูมิปัญญาที่อยู่ในคัมภีร์เสี่ยงจะสูญหาย แม้เอกสารใบลานเป็นหลักฐานทางวิชาการชั้นต้นที่มีความสำคัญทางวิชาการเป็นอย่างมาก เพราะในอดีตการบันทึกเรื่องราวทางด้านตำรายา พงศาวดาร วรรณกรรม พุทธศาสนา คาถา และอื่น ๆ เอกสารเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิต วิถีชุมชน ความศรัทธา ความเชื่อของคนในท้องถิ่น ซึ่งเอกสารเหล่านั้นยังไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลมากเท่าที่ควร เพราะศูนย์กลางการศึกษา ไม่ได้อยู่ที่วัดเหมือนในอดีต การสืบทอดการอ่านตัวอักษรธรรมซึ่งเป็นอักษรที่จารึกในใบลานที่เคยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีน้อยลงมากและใกล้สูญหายในปัจจุบัน ส่วนใบลานที่มีบุคคลเป็นเจ้าของครอบครอง ก็มักจะถูกทอดทิ้งจากลูกหลานรุ่นต่อมา เมื่อผู้ใหญ่ในครอบครัวสิ้นชีวิตลงใบลานที่ได้รับมาไม่มีผู้ใดศึกษา เนื่องจากอ่านไม่ได้ บางส่วนนำไปบรรจุในเจดีย์ บางส่วนนำเอาไปขายเป็นของเก่า ปรากฏการณ์เหล่านี้จึงเป็นภาวะที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เพราะบรรดาความรู้ ความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในเอกสารเหล่านี้ จะไม่ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง แต่ระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีหน่วยงาน องค์กร และบุคคลรวมทั้งสถาบันการศึกษาได้สนใจเรื่องนี้ และมีความพยายามในการศึกษาค้นคว้า รวบรวม และปริวรรต แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาโดยรวม นอกจากนี้ องค์กรทางวัฒนธรรมที่ทำงานด้านนี้ ก็จะทำงานในด้านลักษณะเอกสารเป็นส่วนมาก ถ้ามีก็จะอยู่ในรูปพิพิธในรูปพิพิธภัณฑ์ ยังขาดผู้รู้ในการอ่าน แปล หรือหากมีผู้อ่านแปลก็ขาดความต่อเนื่องและไม่มีงบประมาณในการพิมพ์ ทำให้งานด้านนี้ อยู่ในสภาพอ่อนแอเป็นอย่างยิ่ง ขณะที่ปัจจุบันความสนใจของสถานศึกษาหันมาศึกษาหลักสูตรทางด้านท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น แต่องค์ความรู้เกี่ยวกับอักษรโบราณ และเอกสารใบลานในล้านนาไม่ได้นำมาใช้ในระดับการศึกษาต้น ๆ จึงสมควรที่จะมีการศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง[5]

วัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร เป็นหนึ่งในแหล่งสำคัญที่ค้นพบคัมภีร์โบราณจำนวนมาก โดยเมื่อปี พ.ศ. 2565 พบคัมภีร์เก่าแก่ เช่น วิธูรชาดก (พ.ศ. 2163). กุสลวินิจฉยกถา (พ.ศ. 2232) และภิกขุปาติโมกข์ (พ.ศ. 2343) รวมกว่า 653 ผูก[6] ซึ่งถือเป็นหลักฐานทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แสดงถึงคุณูปการของบรรพชนที่ถ่ายทอดพระธรรมคำสอนสู่ชนรุ่นหลัง

---

[4] ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), **ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย,** (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2558), หน้า 61.

[5] วีณา วีสเพ็ญ, “การปริวรรตใบลานในเขตตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม”, **รายงานวิจัย**, (ศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546), หน้า 1.

[6] วัฒนา พึ่งชื่น, เอกสารโบราณ **“วัดไก่เตี้ย” ต้นแบบการอนุรักษ์ครั้งยิ่งใหญ่**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.thaipost.net [22 กรกฎาคม 2566].

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์จำนวนมากยังไม่ได้รับการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ ขาดการขึ้นทะเบียนและการจัดหมวดหมู่ตามหลักวิชาการ อีกทั้งหลายเล่มเสื่อมสภาพเพราะถูกเก็บไว้ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม หากปล่อยทิ้งไว้อาจสูญเสียไปอย่างไม่สามารถกู้คืนได้ การอนุรักษ์จึงไม่ควรจำกัดเพียงการเก็บรักษา แต่ควรมีการปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน จัดทำฐานข้อมูลดิจิทัล และถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนและชุมชน เพื่อให้คัมภีร์โบราณกลับมาเป็น “แหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต” อีกครั้ง

ดังนั้น การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณของวัดไก่เตี้ยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในเชิงการรักษามรดกภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา เชิงวัฒนธรรม และเชิงวิชาการ เพื่อให้ความรู้และคุณค่าที่ปรากฏในคัมภีร์สามารถถ่ายทอดสู่สังคมไทยและอนุชนรุ่นหลังได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

2. เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่เหมาะสมสำหรับวัดป่าพุทธชินวงศ์

3. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าพุทธชินวงศ์ จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็น **การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)** โดยมุ่งศึกษารูปแบบการอนุรักษ์และสืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาในวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ทั้งจากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม

1. รูปแบบการวิจัย ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างรอบด้านและลึกซึ้ง

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ พระสงฆ์และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญคัมภีร์ใบลาน จำนวน 9 รูป/คน อาสาสมัครและกรรมการวัดที่มีส่วนร่วมในการดูแลคัมภีร์โบราณ จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 19 รูป/คน และยังเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูป/คนเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ที่พัฒนาขึ้นจากการทบทวนเอกสาร งานวิจัย และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ พร้อมใช้เครื่องบันทึกเสียงและสมุดบันทึกภาคสนามประกอบ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อัดเสียงและบันทึกภาคสนามอย่างละเอียด รวมทั้งจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (Public Hearing) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเติมเต็มข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธี การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มมาถอดความ จัดหมวดหมู่ (Coding) และสังเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักพระพุทธศาสนา แล้วนำเสนอผลในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. **แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณตามแนวทางของกรมศิลปากร** ผลการวิจัยพบว่า การที่หน่วยงานราชการอย่างกรมศิลปากรที่มีนักภาษาโบราณ เข้ามาดำเนินการดูแลช่วยกันอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน ที่ให้ความสำคัญและเห็นประโยชน์อย่างมากในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ซึ่งกลุ่มนักวิชาการของกรมศิลปากร จะเข้าใจบริบทของการเก็บรักษาได้เป็นอย่างดี เพราะการทำงานของกรมศิลปากรซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะนั้นเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะคัมภีร์โบราณที่พบที่วัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน เมื่อปีพุทธศักราช 2565 ที่ผ่านมา[7] ในทฤษฎีในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานนั้น เริ่มจากการสำรวจเอกสารคัมภีร์ใบลาน ด้วยการทาใบลานเป็นผูกเจาะรู 2 รู แล้วร้อยด้วยด้ายที่เป็นเชือก แล้วผูกรวมกันเรียกว่า ผูก เพื่อเพิ่มความแข็งแรงและสวยงามให้กับคัมภีร์ใบลาน ส่วนมากนิยมใช้ไม้ประกับ ทำปกหน้าและปกหลัง นิยมทาด้วยสีทองหรือสีแดง เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นในใบลาน ส่วนใหญ่น้ำมันระเหย จึงต้องใช้น้ำมันที่มีกลุ่ม น้ำมันการบูร น้ำมันตะไคร้หอม น้ำมันยูคาลิปตัส ซึ่งยังช่วยป้องกันแมลงและเชื้อราซึ่งเป็นศัตรูของใบลานได้อีกด้วย[8]

เมื่อทำความสะอาดเอาสิ่งสกปรกออกไปจากใบลาน ทั้งยังพบว่า หมึกในเส้นอักษรหลุดออกไปหรือตัวอักษรมีสีจางลง จะใช้วิธีการเติมความเข้มให้ตัวอักษร เพื่อคืนสภาพตัวเขียนให้สามารถกลับมาอ่านได้อย่างชัดเจนอีกครั้ง อาจเลือกเติมความเข้มเฉพาะจุดหรือทำหมดทั้งหน้าลาน แล้วเขียนบันทึกรายการหรือทำทะเบียนติดไว้บนห่อผ้าเพื่อให้เกิดความสะดวกในการค้นหา[3] ด้วยคัมภีร์โบราณของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน ที่ค้นพบนั้น มีอายุเก่าแก่หลายร้อยปีมาก ที่สำคัญคัมภีร์โบราณวัดไก่เตี้ยเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของวัดได้เป็นอย่างดี

---

[7] กรมศิลปากร, **คู่มือการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2558), หน้า 15–19.

[8] กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร**, แนวทางการซ่อมแซมและการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน**, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2560), หน้า 28–30.

ดังนั้น การที่กรมศิลปากรเข้ามาดูแลและจัดหมวดหมู่เพื่อการเก็บรักษาคัมภีร์โบราณนั้น จักเป็นการดียิ่ง ด้วยการทำงานของหน่วยงานดังกล่าวนี้มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ต้องวางแผนการดำเนินงานอย่างระมัดระวังตามแนวนโยบายของกรมศิลปากรอยู่แล้ว อย่างน้อยทำให้ทราบอายุคัมภีร์ที่มีอยู่ในวัดไก่เตี้ยว่าเป็นคัมภีร์เก่าเพียงใด เพราะเป็นสมบัติเดิมของวัดมาแต่แรกสืบต่อรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน การที่กรมศิลปากรได้เข้ามาดำเนินงานจัดการกับเอกสารคัมภีร์โบราณที่ชำรุดเสียหายอยู่นั้น มีประโยชน์อย่างมาก[9] ที่สำคัญจะมีขั้นตอนการดำเนินงานและลงรายละเอียดการจัดเรียงคัมภีร์โบราณอย่างชัดเจน

การบริหารจัดการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานหรือการคัดธรรม เป็นงานด้านการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานที่เก็บรักษาไว้ตามวัดหรือสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้ทราบจำนวนชื่อเรื่อง ตลอดจนถึงสภาพคัมภีร์ใบลานเพื่อทำการซ่อมแซมและเก็บรักษาให้เหมาะสม คัมภีร์ใบลานจำนวนมากที่มีอยู่ในปัจจุบัน บางแห่งไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร เมื่อเก็บไว้ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม อาจเป็นสาเหตุหนึ่งของการผุพังของคัมภีร์ใบลาน[10]

การเก็บคัมภีร์ใบลานในหีบธรรมเป็นเวลานาน ทำให้ใบลานหมดอายุเร็วขึ้น เพราะไม่ได้สัมผัสกับอากาศภายนอกและถูกกดทับเป็นเวลานาน ๆ มีส่วนทำให้ใบลานบิดงอ หรือเสียหายได้ การสำรวจอนุรักษ์ซ่อมแซม จะเป็นการยืดอายุของใบลานได้อีกทางหนึ่งด้วย ภารกิจนี้อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักหอสมุดแห่งชาติ มีหน้าที่ในการดูแลรักษาและจัดเก็บเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลานซึ่งตกค้างอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามวัดทั่วประเทศ[11]

ดังนั้น กรมศิลปากรซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์โบราณทำหน้าที่ดูแลสมบัติชาติได้อย่างดีที่สุด เนื่องจากกรมศิลปากรมีผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการที่สามารถสืบค้น รวบรวมและจัดหมวดหมู่ของคัมภีร์ได้

2. การอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน

ผลการวิจัยพบว่า วัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน ควรต้องให้ทุกคนเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายด้วย ทุกคนควรมีโอกาสในการวางแผน กำหนดรูปแบบ การบริหาร และประเมินผล ตลอดจนการตัดสินใจในการกำหนดอนาคตของตนเอง และชุมชนให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น[12] การแสวงหาความร่วมมือในการ

---

[9] กรมศิลปากร, **รายงานผลการสำรวจคัมภีร์ใบลานในเขตกรุงเทพมหานคร,** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2565), หน้า 35–40.

[10] สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, **การบริหารจัดการคัมภีร์ใบลาน**, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2559), หน้า 40–45.

[11] สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, **รายงานการเก็บรักษาและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน**, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2561), หน้า 50–58.

[12] สุมน อมรวิวัฒน์, **การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการพัฒนา,** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2556), หน้า 45–47.

อนุรักษ์คัมภีร์โบราณ วัด ชุมชน โรงเรียน สังคม ควรต้องร่วมกันปรับปรุงแก้ไข โดยเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องสอดแทรกจากจุดเริ่มต้นของสิ่งที่จะกระทำไปจนสิ้นสุดในสิ่งที่กระทำร่วมกัน ซึ่งถือเป็นความร่วมมือในการมีส่วนร่วมของทุกคนและเครือข่ายทุกภาคส่วน จนนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด อย่างมีเป้าหมายของความหลากหลายมาบรรจบเชื่อมโยงกันได้ ด้วยการปลูกจิตสำนึกกระตุ้นเตือนตระหนักรู้ถึงคุณค่าของคัมภีร์โบราณว่าเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและสรรพวิทยาต่าง ๆ[13]

ทั้งนี้ ในการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน ควรต้องมีพระสงฆ์ นักวิชาการ บุคลากร หรือประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วม โดยใช้ความเชี่ยวชาญในการอ่านหรือแปลอักษรและภาษาที่จารึกในคัมภีร์โบราณ ได้แก่ อักษรขอม อักษรธรรมล้านนา อักษรธรรมอีสาน อักษรลาว ฯลฯ[14]อย่างไรก็ตามยังขาดบุคลากรที่จะเข้ามาสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนดูแลห้องเก็บรักษาคัมภีร์โบราณ รวมถึงงบประมาณ แม้ปัจจุบันวัดไก่เตี้ยยังพอมีการดำเนินการอนุรักษ์ แต่ควรต้องหาผู้ศรัทธาทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาร่วมสนับสนุนเพิ่มเติม[15]

อีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญ แม้ว่าวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน จะได้มีการเก็บรักษาคัมภีร์โบราณไว้ในตู้พระธรรมแล้ว แต่ในอนาคตย่อมเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา การมีแผนการจัดการอย่างต่อเนื่องจึงจำเป็น ณ ปัจจุบัน วัดไก่เตี้ยถือว่ามีความพร้อมในการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณ โดยเฉพาะการสนับสนุนจากเจ้าอาวาส พระครูวศินปริยัตยากร ที่ได้มีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ แต่ทั้งนี้ วัดไก่เตี้ยยังขาดการเผยแพร่คัมภีร์โบราณเก่าแก่ที่ค้นพบสู่สังคมภายนอก อาจเนื่องมาจากขณะนี้ทางวัดมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัด จึงเกิดความต่อเนื่องไม่สมบูรณ์[16] หากดำเนินการได้ทั้งองค์รวม ผู้วิจัยมองว่าสามารถร้อยเรียงทั้งหมดเพื่อนำมาต่อยอดในการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยต่อไป

3. รูปแบบการอนุรักษ์เพื่อสืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน ผลการวิจัยพบว่า วัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน เมื่อมีการจัดเก็บรักษารวบรวมเอกสารคัมภีร์โบราณที่ค้นพบ ควรเป็นรูปแบบการบริหารจัดการอนุรักษ์ ประกอบด้วย 1) การกำหนดนโยบายและแผนการอนุรักษ์ที่ชัดเจน 2) การนำระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเผยแพร่องค์ความรู้ 3) การใช้เทคโนโลยีร่วมสมัยเพื่อการบริหารจัดการในองค์ประกอบต่าง ๆ 4) การจัดทำทะเบียนคัมภีร์ใบลานตามระบบสากล

---

[13] กรมศิลปากร, **คู่มือการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน,** (กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2558), หน้า 15–20.

[14] กรมศิลปากร, **รายงานการสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณในเขตกรุงเทพมหานคร**, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2565), หน้า 35–40.

[15] สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **รายงานโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ,** (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2560), หน้า 25–26.

[16] กรมศิลปากร, **เอกสารโบราณและการจัดเก็บในหอธรรม,** (กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2561), หน้า 58–62.

5) การสำรวจ ซ่อมแซมคัมภีร์ใบลานที่ชำรุดเสียหายให้คงสภาพที่ดีต่อไป 6) การจัดทำสำเนาคัมภีร์ใบลานด้วยระบบดิจิทัลเพื่อการสืบค้น 7) การควบคุมอุณหภูมิของห้องให้เหมาะสม 8) การปริวรรต คัดลอก ถ่ายถอด และแปลคัมภีร์ใบลาน ให้เป็นภาษาปัจจุบันและภาษาต่างประเทศ 9) การจัดระบบให้บริการ การสืบค้น การคัดลอกข้อมูลทั้งในสถานที่และทางเครือข่ายอินเตอร์เน็ตเพราะเป็นสมบัติพระศาสนาอันล้ำค่าภายใต้ผ้าห่อคัมภีร์ 10) สนับสนุน งบประมาณ โดยภาครัฐ หรือภาคเอกชน ที่มีความศรัทธาเห็นคุณค่าการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ 11) สร้างความพร้อมของผู้นำชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน ในลักษณะกระบวนการอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม ในความพร้อมทั้งบุคลากร นักวิชาการ นักวิจัย และการเชื่อมต่อกับการจัดการศึกษาในหลักสูตรให้มีการขยายสู่กระบวนการศึกษาที่มีส่วนในการจัดการด้านวัฒนธรรมชุมชน 12) สร้างบุคลากรขึ้นมาเพื่อให้เรียนรู้ในด้านการปริวรรต การอ่าน การเขียน การแปล คัมภีร์โบราณเพราะมีอักษรหลายภาษา ต้องสร้างทรัพยากรบุคคลตรงนี้ สำคัญเป็นอย่างมาก[17]

ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์และสืบสานคัมภีร์โบราณของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและบูรณาการหลายมิติ โดยเริ่มจากการกำหนดนโยบายและแผนงานที่ชัดเจน เพื่อให้ทิศทางการอนุรักษ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ควบคู่กับการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเผยแพร่ความรู้และจัดการข้อมูล ทั้งในด้านการจัดทำทะเบียนคัมภีร์ การสำรวจและซ่อมแซมคัมภีร์ที่ชำรุด การสร้างสำเนาดิจิทัลเพื่อการสืบค้น ตลอดจนการควบคุมสภาพแวดล้อมห้องเก็บรักษาให้เหมาะสม ในด้านการพัฒนาความรู้ ควรมีการปริวรรต คัดลอก ถ่ายถอด และแปลคัมภีร์ใบลานเป็นภาษาปัจจุบันและภาษาต่างประเทศ เพื่อขยายการเข้าถึงองค์ความรู้สู่สังคมในวงกว้าง รวมถึงการจัดระบบบริการสืบค้น ทั้งในสถานที่และทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อให้คัมภีร์โบราณซึ่งเป็นสมบัติพระศาสนาที่ล้ำค่า สามารถตอบสนองต่อการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยการสนับสนุนงบประมาณจากทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีศรัทธา ตลอดจนการเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่นในการร่วมอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม อันจะเชื่อมโยงไปสู่การจัดการศึกษาในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชน อีกทั้งยังควรสร้างบุคลากรเฉพาะทางที่มีความรู้ด้านการปริวรรต การอ่าน การเขียนและการแปลคัมภีร์โบราณที่มีหลายภาษา เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสืบสานงานอนุรักษ์ต่อไป รูปแบบการอนุรักษ์ที่เหมาะสมต้องเป็นการทำงานแบบองค์รวม ที่บูรณาการนโยบาย เทคโนโลยี งบประมาณ บุคลากร และการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้คัมภีร์โบราณคงอยู่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของพระพุทธศาสนาและสังคมไทยอย่างมั่นคงและยั่งยืน

[17] พิสิฐ เจริญวงศ์, **การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการอนุรักษ์เอกสารโบราณ**, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560), หน้า 45–50.

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” มีผลการอภิปรายดังนี้ 1. แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณตามกรมศิลปากร คัมภีร์ใบลานเป็นมรดกทางปัญญาที่มีคุณค่าทั้งในด้านศาสนาและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่มีอายุเกินกว่า 100 ปี และจารึกด้วยอักษรโบราณ เช่น อักษรขอม ภาษาบาลี/ไทย และอักษรธรรม ซึ่งมีผู้อ่านได้น้อย จำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในการปริวรรตและถอดความหมาย การเก็บรักษาที่เหมาะสม เช่น หีบธรรม หอธรรม หรือหอไตร เป็นการรักษาไม่ให้ถูกสัตว์และแมลงทำลาย แนวทางของกรมศิลปากรจึงเน้นการซ่อม อนุรักษ์ และเก็บรักษาคัมภีร์อย่างมีระบบ เพื่อป้องกันการสูญหายของเอกสารโบราณที่ทรงคุณค่า 2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สืบสาน วัดไก่เตี้ยมีการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การคิด วางแผน ดำเนินการ ไปจนถึงการตรวจสอบและประเมินผล โดยการจัดตั้งคณะทำงานอาสาสมัครอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ถือเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและเป็นการพัฒนาที่เกิดจากความสมัครใจ นอกจากนี้ พระสงฆ์ที่มีความรู้ เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร และประชาชนในพื้นที่ยังได้ร่วมมือกันอย่างเป็นเครือข่าย ทำให้เกิดความเป็นเอกภาพและเสริมพลังในการอนุรักษ์ ส่งผลให้โครงการมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล พร้อมทั้งเป็นการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยที่มีคุณค่าต่อชุมชนและชาติ 3. รูปแบบการอนุรักษ์เพื่อสืบสานคัมภีร์โบราณ จากการวิเคราะห์ ผู้วิจัยเสนอรูปแบบการอนุรักษ์ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญดังนี้ 1) การปลูกจิตสำนึก (Cultivating Awareness): สร้างความตระหนักรู้ให้ทุกภาคส่วนเห็นคุณค่าของคัมภีร์โบราณในฐานะแหล่งภูมิปัญญา 2) การสร้างความเข้าใจ (Knowledge): ถ่ายทอดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์และการดูแลคัมภีร์โบราณ 3) การเผยแพร่ (Publication): ใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่และสร้างการเข้าถึงความรู้ 4) การมีส่วนร่วม (Participation): เปิดโอกาสให้ชุมชน โรงเรียน วัด ภาครัฐและเอกชนร่วมมือกัน 5) การสนับสนุนงบประมาณ (Budget): จัดสรรทรัพยากรและงบประมาณเพื่อความต่อเนื่องของโครงการ 6) กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities): จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และกิจกรรมให้เยาวชนและชุมชนได้เรียนรู้และสืบสาน รูปแบบดังกล่าวเป็นการทำงานแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วน โดยใช้ทั้งมิติของวัด ชุมชน ภาครัฐ เอกชน และเทคโนโลยี เพื่อรักษาและเผยแพร่องค์ความรู้จากคัมภีร์โบราณอย่างยั่งยืนสรุปโดยรวมการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณของวัดไก่เตี้ยเป็นความสำเร็จที่เกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยมีทั้งแนวทางเชิงวิชาการจากกรมศิลปากร การมีส่วนร่วมของชุมชน และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิดรูปแบบการอนุรักษ์ที่ไม่เพียงรักษามรดกทางวัฒนธรรม แต่ยังสร้างการเรียนรู้และเครือข่ายทางสังคมที่มีคุณค่าอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง *"รูปแบบการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร"* ได้นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องจนได้เป็น **กรอบแนวคิด C–K–P–P–B–L Model** ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) **การปลูกจิตสำนึก** (Cultivating Awareness): เน้นการสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์โบราณในฐานะแหล่งภูมิปัญญาและมรดกของชาติ โดยปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่พระสงฆ์ ชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการปกป้องรักษามรดกทางวัฒนธรรม 2) **ความเข้าใจ** (Knowledge): ถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานด้านภาษาโบราณและการอนุรักษ์ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องว่าคัมภีร์โบราณเป็นสมบัติของชาติและกระตุ้นให้เยาวชนตื่นตัวในการสืบสาน 3) **การเผยแพร่** (Publication): ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และสื่อหลากหลาย เช่น สื่อสังคมออนไลน์ มัลติมีเดีย เว็บไซต์ นิทรรศการ และการบูรณาการการเรียนการสอน เพื่อให้คัมภีร์โบราณเข้าถึงคนรุ่นใหม่และสังคมวงกว้าง 4) **การมีส่วนร่วม** (Participation): เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนทั้งพระสงฆ์ ชุมชน โรงเรียน หน่วยงานรัฐและเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการอนุรักษ์ ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งและต่อเนื่อง 5) **งบประมาณ** (Budget): เสนอการจัดตั้งกองทุนและการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและเอกชน โดยมุ่งเน้นการสำรวจ การดูแล การอบรม การสร้างบุคลากร และการเผยแพร่ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างยั่งยืน 6) **กิจกรรมการเรียนรู้** (Learning Activities): จัดกิจกรรมและศูนย์การเรียนรู้ที่บูรณาการเข้ากับการศึกษาและการใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้เยาวชนและประชาชน รวมถึงการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณมิใช่เพียงการเก็บรักษาเชิงกายภาพ แต่ต้องเป็นกระบวนการแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วน ทั้งด้านจิตสำนึก ความรู้ เทคโนโลยี งบประมาณ และกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อสร้างระบบการอนุรักษ์ที่มีความยั่งยืน โดยมีเป้าหมายให้คัมภีร์โบราณเป็น "สมบัติทางปัญญาของชาติ" ที่สามารถสืบทอดต่อไปได้ทั้งในมิติวิชาการ ศาสนา และวัฒนธรรม

องค์ความรู้ใหม่ C–K–P–P–B–L: MODEL

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง *“รูปแบบการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดไก่เตี้ย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”* มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหากรอบแนวคิดและรูปแบบการอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่า การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณมิใช่เป็นเพียงกระบวนการเก็บรักษาทางกายภาพ หากแต่เป็นระบบการทำงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งพระสงฆ์ ชุมชน โรงเรียน หน่วยงานรัฐและเอกชน โดยต้องมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ C–K–P–P–B–L Model ซึ่งประกอบด้วย 6 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) การปลูกจิตสำนึก (Cultivating Awareness) เพื่อสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของคัมภีร์โบราณในฐานะสมบัติทางปัญญาของชาติ 2) ความเข้าใจ (Knowledge) ที่เกิดจากการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยผู้เชี่ยวชาญและสถาบันการศึกษา 3) การเผยแพร่ (Publication) โดยอาศัยเทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่เพื่อเข้าถึงสังคมวงกว้าง 4) การมีส่วนร่วม (Participation) ของทุกภาคส่วนในกระบวนการอนุรักษ์ 5) งบประมาณ (Budget) ที่ได้รับการจัดสรรอย่างมีระบบเพื่อขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ และ 6) กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities) เพื่อสร้างศูนย์กลางการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน องค์ความรู้ใหม่นี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานระหว่าง มิติทางวัฒนธรรม จิตสำนึกสาธารณะ และการจัดการสมัยใหม่ ในการอนุรักษ์สืบสานคัมภีร์โบราณ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบที่ยั่งยืน สามารถเป็นต้นแบบให้แก่สถาบันศาสนาและชุมชนอื่น ๆ ในการอนุรักษ์เอกสารโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศาสนา ในเชิงวิชาการ การวิจัยครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนานโยบายสาธารณะด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการศึกษา อีกทั้งยังช่วยยืนยันว่าการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณมิใช่เพียงการเก็บรักษา แต่คือกระบวนการสร้างคุณค่าและการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการสืบสานมรดกทางปัญญาของชาติให้ดำรงอยู่สืบไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. **คู่มือการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2558.

กรมศิลปากร. **รายงานการสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณในเขตกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2565.

กรมศิลปากร. **เอกสารโบราณและการจัดเก็บในหอธรรม.** กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2561.

กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. **แนวทางการซ่อมแซมและการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน.** กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2560.

ดอกรัก พยัคศรี. **เอกสารโบราณในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: งานฐานข้อมูลเอกสารโบราณภาคตะวันตก ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2560.

พิสิฐ เจริญวงศ์. **การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการอนุรักษ์เอกสารโบราณ.** (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560.

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. **แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.).** โดยภูมิภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ: บทคัดย่อ กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ. 2556.

วัฒนา พึ่งชื่น. **เอกสารโบราณ "วัดไก่เตี้ย"** ต้นแบบการอนุรักษ์ครั้งยิ่งใหญ่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.thaipost.net [22 กรกฎาคม 2566].

วีณา วีสเพ็ญ. "การปริวรรตใบลานในเขตตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม". **รายงานวิจัย**. ศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2558.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **รายงานโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2560.

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. การบริหารจัดการคัมภีร์ใบลาน. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2559.

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. **รายงานการเก็บรักษาและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน.** กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2561.

สุมน อมรวิวัฒน์. **การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.